

Keywords: forensic military examination, military art, military operations, armed conflict, general (all-arms) battle, system of armies management, assessment of the situation, commander's decision.

УДК 343.98:331.45

В. Т. Чупрун, завідувач сектору Харківського НДІСЕ

КОМПЛЕКСНИЙ ХАРАКТЕР СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Розглянуто необхідність застосування спеціальних знань комплексного характеру під час проведення судово-експертних досліджень щодо застосування видів і родів військ Збройних Сил України та інших військових формувань, оскільки в сучасному загальновійськовому бою успішно вирішувати поставлені завдання стає можливим тільки комплексно, спільними зусиллями всіх сил і засобів, здатних вести бойові дії.

Ключові слова: військові формування, загальновійськовий бій, комплексна судова експертиза, судова військова експертиза, суб'єкти комплексної судової військової експертизи.

У зв'язку з уведенням у 2015 р. в системі судово-експертних установ Міністерства юстиції України нової експертної спеціальності «Військові дослідження»¹ в цій галузі судово-експертної діяльності виникає низка невирішених наукових і практичних проблем. Найбільш суттєвим є питання дефіциту науково-методичного забезпечення (НМЗ). Необхідно констатувати, що в науковій літературі через відсутність донедавна такого виду судових експертиз, як судова військова експертиза (СВЕ), відсутні глибокі дослідження питань НМЗ судово-експертної діяльності у військовій сфері.

Нормативно-правові проблеми судової експертизи, а також питання методики експертних досліджень докладно відображені в наукових працях таких вчених, як Л. Ю. Ароцкер, О. М. Зінін, Н. П. Майліс і багатьох інших². У роботах О. Р. Шляхова, А. І. Вінберга, Т. В. Авер'янової, О. Р. Россинської та деяких інших науковців було надано визначення поняття експертної методики³. У розробленні методичних рекомендацій щодо вдосконалення

¹ Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5: наказ М-ва юстиції України від 27.07.2015 № 1350/5. *Офіц. вісн. України*. 2015. № 58. Ст. 1921.

² Ароцкер Л. Е. Совершенствование планирования научных исследований в области судебной экспертизы. *Криминалистика и судеб. экспертиза*. Киев, 1981. Вып. 22; Зинин А. М., Майлис Н. П. Научные и правовые основы судебной экспертизы. М., 2001. С. 134 та ін.

³ Винберг А. И., Шляхов А. Р. Общая характеристика методов экспертного исследования. *Сб. науч. тр. ВНИИСЭ МЮ СССР*. М., 1977. Вып. 28. С. 67–70; Аверьянова Т. В. Содержание и характеристика методов судебно-экспертных исследований. *Алма-Ата*, 1991. С. 112; Россинская Е. Р. *Общекспертные методы исследования*

планування діяльності судово-експертних установ колишнього СРСР також брали участь і українські вчені М. Я. Сегай, Г. М. Надгорний та ін.¹

У 2009 р. в Харківському НДІСЕ були розроблені Методичні рекомендації з питань призначення та проведення комплексних судових експертиз, що виконуються комісією експертів, які відповідно до вимог законодавства України визначали порядок організації та загальні методичні положення з проведення комплексних судових експертиз у кримінальному, цивільному, адміністративному, господарському судочинстві експертами спеціалізованих державних установ та особами, що не працюють у цих установах². Але питання комплексності судово-експертних досліджень у воєнній сфері не розглядалися у зв'язку з відсутністю на той час такого виду експертиз, як СВЕ.

Є й інші публікації щодо вдосконалення методик експертних досліджень³. Однак слід констатувати, що сучасних робіт, спеціально присвячених питанням методології, структури та організації наукових досліджень у воєнній сфері недостатньо.

За своєю суттю судова експертиза виникла та розвивається на підставі інтеграції знань різних наук: суспільних, технічних і природничих, тобто на впровадженні ідей та уявлень однієї галузі в іншу, використанні понятійного апарату, методів і засобів різних наук. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р. не містить норм щодо комплексної судової експертизи⁴. Проте в кримінальному процесі на сьогодні комплексні судові експертизи проводяться. Водночас експертна практика демонструє, що

вещественных доказательств и проблемы их систематизации. *Сб. науч. тр. ЭКЦ МВД России*. М., 1995 та ін.

¹ *Шахтарина Н. И., Гранат Н. Л., Устьянцева Т. В.* Методические рекомендации по совершенствованию координации научно-исследовательских работ, проводимых судебно-экспертными учреждениями системы Министерства юстиции СССР. М.: ВНИИСЭ, 1976. 37 с.; М.: ВНИИСЭ, 1983. 17 с.; *Сегай М. Я.* Методология судебной идентификации. Киев: РИО МВД УССР, 1970. 256 с.; *Надгорный Г. М.* Актуальные вопросы дальнейшего развития судебной экспертизы в Украинской ССР. *Криминалистика и судеб. экспертиза*. Киев, 1983. Вып. 4. С. 126–134.

² Методичні рекомендації з питань призначення та проведення комплексних судових експертиз, що виконуються комісією експертів: звіт про НДР (закл.)/МЮУ, Харківський НДІСЕ; кер. Е. Б. Сімакова-Єфремян; викон. А. І. Лозовий та ін. № ДР 0107U010825. Харків: ХНДІСЕ, 2007. 181 с.

³ Див., напр.: Організація та методологія проведення науково-дослідних робіт в науково-дослідних установах судових експертиз Міністерства юстиції України: звіт про НДР (закл.)/МЮУ, ХНДІСЕ; наук. кер. Е. Б. Сімакова-Єфремян; викон. В. М. Шерстюк [та ін.]. № ДР 0101U003016. Харків, 2001. 97 с.; *Дергай Г. Б.* Совершенствование судебно-экспертных методик – средство профилактики экспертных ошибок. *Вестн. Полоцкого гос. ун-та*. Серия Д. Уголовное право и криминалистика. 2014. № 6. С. 175.

⁴ *Сімакова-Єфремян Е. Б.* До питання про призначення та проведення комплексної судової експертизи: проблеми нормативно-правового регулювання. *Актуальні питання судової експертизи*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 15-тиріччю створ. Дніпропетр. НДІСЕ, Дніпро, 14–15 черв. 2017 р. Дніпро: Акцент ПН, 2017. С. 24–29.

у зв'язку з інтенсивним розвитком інтеграційних процесів при вирішенні складних проблем судово-експертної діяльності потреба в проведенні комплексних експертиз постійно зростає. Вирішення поставлених перед судовими експертами завдань потребує інтеграції найрізноманітніших напрямів спеціальних знань. Найбільш чітке визначення поняття «комплексна експертиза» наведено у відомчій Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень¹.

Як слушно зазначає В. Г. Гончаренко, проблеми комплексних судових експертиз є актуальними для сучасного судочинства України й це цілком зрозуміло, адже надійність висновків щодо об'єкта, вивченого всебічно з позицій різних наук, якісно зростає. Проте ґносеологічні й правові питання комплексної експертизи у світлі теорії судових доказів досліджені ще недостатньо². Неврегульованість питань призначення та проведення комплексної судової експертизи як у законодавстві України, так і зарубіжних країн свідчить на користь необхідності глибокого вивчення зазначеної проблеми, у тому числі й у військовій сфері.

Метою статті є визначення комплексного характеру судово-експертних досліджень у військовій сфері.

Події останніх років в Україні, проведення антитерористичної операції (АТО) виявили прогалини в системі забезпечення національної безпеки держави, тому першочерговим завданням Міністерства оборони та Генерального штабу було відновлення боєздатності Збройних Сил України (ЗСУ), підтримання необхідного рівня їх бойової й мобілізаційної готовності та підготовка до виконання покладених завдань. Необхідність реформування ЗСУ стала викликом часу³. Аналіз геополітичної обстановки у світі, останніх подій в Україні переконав свідчить, що забезпечення воєнної безпеки держави потребує кардинальних змін і нових підходів до застосування ЗСУ в сучасних умовах ведення збройної боротьби. У таких умовах виникає необхідність проведення заходів щодо уточнень і доповнень до теорії й практики застосування військ (сил), пошуку доцільних форм і способів їх застосування під час ведення сучасних операцій та бойових дій.

Загальновідомо, що розвиток засобів збройної боротьби в кінцевому підсумку приводить до змін у тактиці та оперативному мистецтві. Методи й способи ведення війн за всю історію людства зазнали значних змін. Дедалі більшого розвитку отримують системи дистанційного ураження противни-

¹ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ М-ва юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5 (із змінами та доповн.). URL: <http://zakon.gada>.

² Гончаренко В. И. Гносеологические и процессуальные вопросы комплексных исследований в свете теории судебных доказательств. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев: Вища школа, 1987. Вып. 35. С. 3–7.

³ Біла книга 2015. Збройні Сили України. Мін. оборони України. Щорічн., вип. № 11. Київ. 2016. С. 7.

ка. Дальність ураження постійно збільшується, змушуючи, у свою чергу, удосконалювати засоби захисту. Останні локальні війни (конфлікти) свідчать, що бойові дії, які проводять різні угруповання протидіючих збройних сил, у XXI ст. значно відрізняються від основних ознак збройної боротьби минулого століття, а саме: відсутністю суцільної лінії фронту між військами; великою динамікою зміни обстановки в районі бойових дій, особливо на тактичному рівні; масованим застосуванням засобів повітряного (повітряно-космічного) нападу; застосуванням різноманітних інформаційно-аналітичних і розвідувально-ударних систем та їх комплексів; нанесенням ударів по найважливішим об'єктам адміністративного, промислового й військового характеру засобами високоточної зброї; зміщенням акценту в збройній боротьбі в інформаційну сферу та здійсненням інформаційного впливу на противника і його системи управління; розширенням переліку завдань, що виконуються міжвидовими угрупованнями при застосуванні їх у різноманітних операціях (бойових діях). Ці обставини потребують вивчення та знання зазначених особливостей сучасної війни (локальних конфліктів) і її впливу на тактику ведення збройної боротьби.

Досвід сучасних війн і збройних конфліктів свідчить, що загальновійськовий бій буде різним за масштабом, змістом і вестися не тільки в тактичній зоні, але й оперативній глибині. Головна особливість змісту збройної боротьби у війнах і збройних конфліктах XXI ст. полягає в тому, що нові форми військових дій можна охарактеризувати як об'ємні, які охоплюють усі сфери збройної боротьби (суша, море, повітря, космос), де електронний, економічний, психологічний, інформаційний і силовий вплив буде здійснюватися з наростаючою інтенсивністю в часі й просторі, що дозволить домогтися рішучих результатів у найкоротші строки, позбавляти противника ініціативи та свободи маневру. У результаті бій загальновійськових формувань набуває рис наземно-повітряного бою.

Уміла організація бойових дій вимагає змін у загальноприйнятому порядку організації бою. Урахування таких змін командирами та штабами й упровадження в практику підготовки військових формувань (ВФ) забезпечить спрямовану і якісну їх підготовку до ведення бою, що вплине на ступінь реалізації бойових можливостей сил і засобів. Виходячи з цього, необхідно розробляти нові форми й способи ведення бойових дій, що забезпечують більшу «живучість» особового складу та озброєння й військової техніки на випадок конфліктів із застосуванням усіх можливих засобів ураження – від ядерної зброї до зброї, заснованої на нових фізичних принципах. Сучасні тактичні дії, крім бою, який як і раніше залишається стрижневою основою, уключають у себе також систему забезпечувальних, спеціальних і допоміжних дій. Зі зміною умов ведення бойових дій їх планування й підготовку необхідно проводити в більш короткі та навіть у гранично стислі строки. Це означає, зокрема, що при дотриманні в цілому принципу централізації, єдиноначальності, важливість усебічного розширення фронту роботи, надання більших прав штабам, начальникам родів військ і служб. Вони повинні будуть вирішувати багато питань самостійно, узгоджуючи їх із загальновійськовим штабом і між собою, оскільки при

вкрай обмеженому часі та швидкому розвитку подій командир уже не спроможний особисто розглядати й вирішувати всі найважливіші питання підготовки й ведення операції, як це було в минулому. Потрібні значно більша ініціатива та самостійність у всіх ланках, керованість. При цьому особливого значення набувають організаторські здібності командирів усіх рівнів.

У підсумку слід зазначити, що в сучасному загальновійськовому бою та операції успішно вирішувати поставлені завдання надається можливим тільки комплексно, спільними зусиллями всіх сил і засобів, здатних вести боротьбу, як у повітрі, так і на землі, а також шляхом протидії намірам противника.

У сучасних умовах і в майбутньому вирішальна роль у бою буде належати людині – воїну, який має високі моральні, бойові та психологічні якості, досконало володіє сучасною бойовою технікою й мистецтвом підготовки та ведення бойових дій у складній обстановці. Разом із тим слід зазначити, що в збройних силах, із часу їх зародження й нині, присутній такий негативний момент, як військові злочини. В історії не було таких ВФ, у яких би не траплялися ті чи інші злочини. Ця проблема не тільки ВФ України, військові злочини не мають кордонів, вони трапляються в арміях усіх країн світу. Із ними ведеться непримиренна боротьба¹.

Притаманна така боротьба з проявами військової злочинності й у ЗСУ (інших ВФ) нашої держави. За відповідними статтями Кримінального кодексу України (ККУ) військовими злочинами визнаються злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, учинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів. З огляду на зазначене, безпека у війсьній сфері визначається тепер як одна з найважливіших складових національної безпеки нашої держави, яка передбачає створення необхідних умов для стійкого функціонування й розвитку ВФ, зниження ймовірності виникнення й обмеження масштабів негативних інцидентів, забезпечення соціальної стабільності. Проблема запобігання виникненню негативних інцидентів, пом'якшення їх наслідків вельми актуальна. Це зумовлено збільшенням людських і матеріальних втрат, які негативно впливають на функціонування ВФ. На сьогодні збитки від військових злочинів за своєю значимістю можливо зіставити із втратами в ході бойових дій².

Слід зазначити, що до сфери компетенції судових експертів за спеціальністю «Військові дослідження» підпадає діяльність ЗСУ, Державної прикордонної служби, Служби безпеки, Національної гвардії та інших ВФ, створених відповідно до законів України. Зрозуміло, що кожна із зазначених складових силової компоненти держави має свої відмінності. Однак у концептуальному вигляді всі вони належать до військової системи, під якою

¹ Музиченко П. П. Історія держави та права України. Київ: Знання, 2001. С. 317.

² Чупрун В. Т. Щодо введення нового виду судової експертизи – «військова». *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків: Права, 2015. Вип. 15. С. 210.

необхідно розуміти сукупність функціонально пов'язаних, взаємодіючих сил і засобів, що створюється для вирішення певних завдань із необхідним рівнем ефективності.

З урахуванням новизни такого виду судової експертизи, як СВЕ, закономірно виникає низка питань щодо змісту діяльності судових експертів стосовно вирішення її основних завдань. Заходи, спрямовані на вдосконалення експертної практики в судовій системі щодо якісного поліпшення розслідувань і запобігання порушенням вимог законодавчих і нормативних актів у військовій сфері, є правомірними та актуальними.

Питання розвитку форм і способів застосування військ (сил) за сучасних умов достатньо повно розкриті в ряді робіт¹. Водночас проведення заходів реформування й розвитку ЗСУ, зміни їх бойового складу та структури, перехід до перспективних органів управління потребують одночасно змін, уточнення й доповнення теорії та практики комплексного застосування як видів, так і родів військ, що, у свою чергу, потребує і їх комплексного судово-експертного дослідження. Комплексом завдань, які вирішуються із використанням спеціальних знань стосовно встановлення відповідності (невідповідності) підготовки й ведення дій (діяльності) вимогам (принципам) військового мистецтва та обставин, у яких вони здійснювалися, і їх наслідків, визначається сутність предмета СВЕ, а саме: фактичні дані (факти, обставини), які встановлюються на основі застосування спеціальних наукових і практичних знань у галузі військового мистецтва в межах вирішуваних експертних завдань шляхом дослідження наданих матеріалів (об'єктів)².

Установлення обставин застосування та дій ВФ, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей, втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під

¹ *Рибак М. І., Бадах Ю. Г.* Воєнне мистецтво в локальних війнах після другої світової війни: навч. посібник. Київ: НАОУ, 2000. 136 с.; *Толубко В. Б.* Основні закономірності сучасних локальних війн та збройних конфліктів: навч. посібник. Київ: НАОУ, 2002. 68 с.; *Методологічні засади обґрунтування раціональних форм та способів застосування угруповань військ (сил): воєнно-теоретична праця/В. Г. Радецький, І. С. Руснак, О. М. Загорка та ін.; за заг. ред. С. О. Кириченка.* Київ: НАОУ, 2007. 288 с.; *Буряков В., Трушин В.* Воздушно-наземная операция будущего *Воен. вестн.* 1994. № 2. С. 75–79; *Вахрушев В. А.* Локальные войны и вооруженные конфликты: характер и влияние на военное искусство. *Воен. мысль.* 1999. № 3–4. С. 20–28; *Корабельников А. А.* Уроки и выводы из войны в Ираке. *Воен. мысль.* 2003. № 8. С. 68–80; *Кларк У. К.* Как победить в современной войне/пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. 240 с.

² Визначення розроблено на підставі: *Орлов Ю. К.* Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве. М.: Институт повышения квалификации РФЦСЭ, 2005. С. 33; *Корухов Ю. Г.* Криминалистическая диагностика для экспертов: науч.-практ. пособие. М.: РФЦСЭ, 2007. 225 с.; *Основы судебной экспертизы* в 2-х ч./под ред. Ю. Г. Корухова; *Энциклопедия судебной экспертизы/Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская.* М.: Юристъ, 1999. 552 с.; *Сегей М. Я.* Судебная экспертология: объект, предмет, природа и система науки. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* Харків: Право, 2003. Вип. 3. С. 25–27.

час застосування ВФ, відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків) є одним із доволі складних завдань при проведенні СВЕ, оскільки зазначені дослідження, крім іншого, також потребують певних знань щодо бойового застосування ВФ зі всім переліком озброєння й військової техніки, а також технології виробництва, експлуатації та обслуговування різних видів військового майна й техніки.

Відповідно до положень загальної теорії судових експертиз (судової експертології) слід зазначити, що до спеціальних знань судового експерта, який залучатиметься до виконання СВЕ, крім загальних, належать знання законодавчих і основоположних нормативних актів (бойових статутів, настанов, керівництв тощо), що регламентують військову діяльність, тобто тих нормативних документів, які є основою для організації та практичної реалізації заходів як повсякденної, так і бойової діяльності ВФ. Це визначається насамперед тим, що для відповіді на поставлені питання експертизи необхідно провести дослідження, засноване на відповідних спеціальних знаннях¹.

Аналіз експертної практики Харківського НДІСЕ свідчить, що за останній період суттєво збільшилася кількість надходжень СВЕ. Слід зазначити, що ця тенденція має прогресуючий характер. Під час проведення слідчих дій у зазначеній категорії кримінальних проваджень, з урахуванням проведення заходів щодо уточнень і доповнень до теорії й практики застосування військ (сил), пошуку доцільних форм і способів їх застосування під час ведення сучасних операцій та бойових дій, виникає ціла низка різноманітних питань, які вимагають спеціальних знань у різних галузях науки. Часто на фоні одного досліджуваного питання з метою повноти та об'єктивності його вирішення виникає необхідність у проведенні допоміжних (додаткових) досліджень таких факторів, як організація дій і бойове застосування формувань розвідки, артилерії, інженерних військ, армійської авіації, усебічного забезпечення та ін. Вивчення зазначених складових досліджуваного питання частково може бути зроблене судовим експертом, який має загальновійськову підготовку. Проте вирішення низки додаткових специфічних підпитань потребує наявності спеціальних знань у зазначених галузях військової науки та відповідних практичних навичок. За умови наявності в судово-експертній установі експертів, що мають тільки загальновійськову підготовку, виникає необхідність у залученні до проведення судово-експертних досліджень фахівців, які мають необхідні спеціальні знання та здатні дослідити нетрадиційні питання й рідкісні об'єкти.

Отже, СВЕ охоплюють багатогранний обсяг досліджень, пов'язаних із застосуванням спеціальних знань різних галузей військової науки. Слід зазначити, що значна частина висновків СВЕ на практиці ґрунтується на результатах комплексної форми досліджень, тобто в її проведенні беруть участь фахівці за різними експертними спеціальностями. Результати їх досліджень у сукупності дають підставу для формування загального висновку експер-

¹ *Россинская Е. Р.* Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. М.: Норма, 2005. 656 с.

тизи. Однією з важливих проблем є розроблення загальної методики вирішення завдань комплексної експертизи, тобто вироблення загальної алгоритму дій експертів різних спеціальностей у процесі кооперації їх спеціальних знань у формі комплексної експертизи. Поряд із цією проблемою існує й інша, яка тісно пов'язана з першою, а саме – виявлення й науковий аналіз «граничних» завдань судових експертиз. На підставі цього в Харківському НДІСЕ ініційовано проведення науково-дослідницької роботи (НДР) за темою «Методика судово-експертного дослідження роботи командирів (штабів) і військових формувань при підготовці і виконанні бойових (службово-бойових) завдань». Метою цієї НДР є розроблення методики, у якій буде викладено основні методичні положення, що застосовуються при виконанні СВЕ, пов'язаних із дослідженням діяльності командирів (штабів) і військових формувань при підготовці й виконанні бойових (службово-бойових) завдань. Новизна роботи полягає в тому, що вперше розробляється алгоритм визначення відповідності, із військової точки зору, порядку роботи командирів (штабів) і підпорядкованих підрозділів у ході виконання поставлених завдань за видами бойових (службово-бойових) дій установленим вимогам. Слід зазначити, що проведення комплексних судових експертиз у військовій сфері не відрізняється від проведення таких експертиз за іншими спеціальностями. Це положення підтверджується висловленням З. М. Соколовського, що причинно-наслідкова залежність між діями і явищами в події має загальний характер, оскільки спостерігається у всіх без винятку явищах природи та суспільства¹.

Водночас недостатньо визначеним на сучасному етапі є питання щодо суб'єктів судових експертиз, яке має безпосереднє відношення й до суб'єктів СВЕ. Перелік суб'єктів судово-експертної діяльності визначається ст. 7 Закону України «Про судову експертизу»². Зокрема, судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи та у випадках і на умовах, визначених цим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. Відповідно до ч. 4 цієї статті для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначають судову експертизу, надається можливим залучати, крім судових експертів, також інших фахівців із відповідних галузей знань. Тобто залучення інших фахівців для проведення досліджень передбачено законом.

Деякі вчені вважають, що не потрібно обмежувати судово-експертну діяльність діяльністю, що відбувається лише в межах судово-експертних установ, хоча більшість експертиз проводиться саме в спеціалізованих експертних закладах. Як зазначають В. Т. Маляренко і Ю. П. Аленін, до проведення експертиз можна залучати як співробітників судово-експертних установ, так й інших обізнаних осіб, для яких виконання експертних до-

¹ Соколовский З. М. Экспертное исследование причинной связи по уголовным делам: метод. пособие. Киев: РИО МВД УССР, 1979. 47 с.

² Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. Відом. Верхов. Ради України. 1994. № 28. Ст. 232.

сліджень не є обов'язковим¹. Т. В. Авер'янова зі співавторами стверджують, що судово-експертна діяльність є системою дій і пов'язаних із ними правовідносин, які здійснюються в процесі судочинства уповноваженими органами та особами з призначення, організації й проведення судових експертиз². На нашу думку, доцільно дотримуватися позиції, що розширене розуміння суб'єкта експертизи потрібно вважати неправильним. Ні суд, ні інші учасники процесу не можуть бути суб'єктами експертного дослідження. Призначення судової експертизи є правовою підставою для її проведення; однак це жодним чином не впливає на сутність експертного дослідження, на вибір експертної методики, застосування тих чи інших методів, формулювання висновку. Тому суб'єктом будь-якого дослідження (і експертне не виняток) виступає його безпосередній виконавець. У цьому випадку – судовий експерт або особа, процесуально залучена до виконання експертизи. Отже, під суб'єктом СВЕ потрібно розуміти особу – фахівця чи особу, яка володіє спеціальними знаннями в галузі військового мистецтва, і наділену згідно з кримінально-процесуальним законодавством відповідними правами та обов'язками.

Також слід ураховувати те, що інформація стосовно діяльності будь-яких ВФ – це інформація з обмеженим доступом. Тому судові експерти (спеціалісти), які будуть залучатися до проведення СВЕ, повинні мати допуск до такої інформації.

Таким чином, СВЕ у своїй основі є комплексною. Особливості процесу дослідження під час проведення комплексної судової військової експертизи зумовлені спільністю предметів і об'єктів для різних галузей знань, взаємним використанням методів дослідження, термінологічного й понятійного апаратів, у зв'язку з чим проводяться дослідження в межах різних родів і класів експертиз експертами різних спеціальностей або вузької спеціалізації, які формують спільний висновок.

Надання комплексним судовим експертизам відповідного процесуального статусу збільшить кількість комплексних експертиз і, відповідно, сприятиме підвищенню ефективності проведення досудового слідства й судового розгляду кримінальних проваджень. Розв'язання зазначених проблем надасть змогу покращити організацію роботи експертів і сприятиме успішному виконанню завдань правосуддя.

КОМПЛЕКСНИЙ ХАРАКТЕР СУДЕБНО-ЕКСПЕРТНИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ВОЕННОЙ СФЕРЕ

Чупрун В. Т.

Рассмотрена необходимость применения специальных знаний комплексного характера во время проведения судебно-экспертных исследований относительно применения видов и родов войск Вооруженных Сил Украины и других военных фор-

¹ Кримінально-процесуальний кодекс України: наук.-практ.коментар/за заг. ред. В. Т. Малярєнка, Ю. П. Алєніна. 2-ге вид. Харків: Одиссей, 2010. 944 с.

² Криміналістика: учеб. для вузов/Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. [3-е изд., перераб. и доп.]. М.: Норма, 2008. С. 440.

мирований, поскольку в современном общевойсковом бое успешно решают поставленные задачи становится возможным только комплексно, общими усилиями всех сил и средств, способных вести боевые действия.

Ключевые слова: воинские формирования, общевойсковой бой, комплексная судебная экспертиза, судебная военная экспертиза, субъекты комплексной судебной военной экспертизы.

INTEGRATED CHARACTER OF FORENSIC-EXPERT INVESTIGATIONS IN THE MILITARY SPHERE

Chuprun V. T.

The presence of the set of unresolved scientific and practical problems in the new field of forensic expertise "Military Research" is determined, and, first of all, it's a deficit of scientific and methodical provision. The purpose of the paper is to define the comprehensive nature of forensic research in the military sphere. The experience of modern wars and armed conflicts shows that the battle of combined-arms formations acquires the features of land-and-air combat. It's noted that in today's combined arms battles and operations, it's possible to solve successfully the tasks posed only in a complex manner. An analysis of the expert practice of the Kharkiv RIFE shows that during the last period the amount of the forensic military expertise has significantly increased. When conducting investigative activities in this category of criminal proceedings, a number of different issues arise, resolution of which requires special knowledge in various fields of science. In the Kharkiv RIFE there was initiated the performance of research work on the topic "The technique of forensic expert study of the work of commanders (staffs) and military formations in the preparation and realization of combat (service-combat) tasks". The novelty of the work lies in the fact that for the first time an algorithm is developed for determining, from a military point of view, the compliance of actions of responsible persons with the established requirements. An opinion was expressed that the subject of any research, including expert, is its immediate performer. In the latter case, it's only a forensic expert or a person who is procedurally involved in the performance of the examination. The definition of the subject of a forensic military expertise is given. Attention is drawn to the need of availability for the forensic experts and specialists who participate in carrying out forensic military examinations, of the admittance to the information with limited access.

Keywords: military formations, combined arms battle, comprehensive forensic examination, forensic military examination, subjects of comprehensive forensic military examination.